

تاب آوری اجتماعی:

تحلیل و بررسی تعاریف و مفاهیم

مقدمه

تاب آوری (مشتق شده از کلمه لاتین Resilire، به عقب جهیدن) تبدیل به یک اصطلاح مهم در زبان بسیاری از رشته های مختلف از رشته روانشناسی گرفته تا محیط زیست شده است. متأسفانه، هیچ تعریف پذیرفته شده از تاب آوری که در همه رشته ها استفاده می شود وجود ندارد. هدف از این نوشته، تجزیه و تحلیل تعاریف به طور گسترده استفاده شده از نظر مفاهیم اصلی آنهاست. تعاریفی که از لحاظ ارتقای توانایی بهبود جوامع پس از بلایای طبیعی، به صراحت یا به صورت ضمنی شامل پنج اصل مهم زیر می باشند:

ویژگی: تاب آوری ویژگی جامعه است.

استمرار: تاب آوری اجتماعی یک بخش ذاتی و پویا از جامعه است.

سازگاری: جامعه می تواند با شرایط دشوار سازگار شود.

مسیر: سازگاری منجر به نتیجه مثبتی برای جامعه نسبت به وضعیت آن پس از بحران، به خصوص از نظر عملکرد آن می شود.

قابلیت مقایسه: این ویژگی به جوامع اجازه میدهد با توجه به توانایی آنها برای انطباق مثبت با شرایط دشوار مقایسه شوند.

تعاریف

اصطلاح تاب آوری برای اولین بار در علوم فیزیکی برای نشان دادن رفتار فنر استفاده شد. در دهه های ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰، تاب آوری توسط جوامع زیست محیطی و روانشناسی برای توصیف پدیده های تا حدودی متفاوت اقتباس شد.

- **در روانشناسی**، این اصطلاح برای توصیف گروهی که رفتارشان علیرغم شرایط سخت تغییر نمی کرد مورد استفاده قرار گرفت (به عنوان مثال، ورنر Werner).

- **در بوم شناسی**، این اصطلاح برای توصیف اکوسیستم هایی که به رغم شرایط دشوار همچنان کم و بیش به عملکرد خود ادامه میدهند، استفاده شد (به ویژه هولینگ Holling).

کاربرد تاب آوری در شرایط بلایای طبیعی، خصوصا به لحاظ مهندسی اجتماعی (با توجه ویژه به زیرساخت های فیزیکی)، در دهه ۱۹۸۰ آغاز شد و با مفهوم توانایی جذب و بهبودی از یک رویداد خطرناک مرتبط بود. از آن زمان، تعاریف ترکیبی بوجود آمده اند که مهندسی را با محیط زیست، و یا تعاریف زیست محیطی را با تعاریف رفتاری ترکیب کردند.

جدول شماره ۱ شامل بسیاری از تعاریف گسترده شناخته شده از تاب آوری مربوط به جوامع است. تعاریف به طور کلی نشان دهنده این است که جامعه چگونه به یک رویداد ناگوار، یک بحران، پاسخ می

دهد. با این حال، تفاوت های قابل توجهی وجود دارد که فراتر از دامنه کاربرد اصلی مورد نظر آنهاست. بنابراین، در حالی که می توان به راحتی تعاریف را از لحاظ دامنه دسته بندی کرد (همانطور که در جدول ذکر شده است)، احتمالاً مفید تر است که موضوع هایی را در میان مفاهیم اصلی در تعاریف جستجو کنیم که می توان برای طبقه بندی مورد استفاده قرار دهیم. یکی از راه هایی که می توان تعاریف را طبقه بندی کرد، مقایسه "بودن در مقابل تبدیل شدن" است. بسیاری از تعاریف هستی شناسی از تاب آوری با "توانایی برای ... " آغاز می شود، به عنوان مثال، تعاریف براون **Brown**، پفربوam **Pfefferbaum** و اجر **Adger** (تاب آوری یک ویژگی از جامعه است). دیگران یک دیدگاه پدیدارشناختی از تاب آوری به عنوان یک فرآیند دارند - به ویژه نوریس **Norris**، و همچنین سون **Sonn** و مرکز پروژه های اجتماعی.

تعاریف تاب آوری

تعریف	حوزه	نویسنده، سال
توانایی ذخیره انرژی کشش و تاب آوری تحت بار بدون شکستن و یا تغییر شکل.	علوم فیزیکی	گوردون Gordon، ۱۹۷۸
سرعتی که با آن سیستم پس از جابجایی به حالت تعادل برسد، صرف نظر از اینکه چندین نوسان مورد نیاز است	علوم فیزیکی	بودین Bodin، ۲۰۰۴
پایداری روابط در یک سیستم؛ میزان توانایی سیستم ها برای جذب تغییرات متغیرهای وضعی، متغیرهای محرک و پارامترها، و همچنان ادامه دادن	سیستم بوم شناختی و زیست محیطی	هولینگ Holling، ۱۹۷۳
ظرفیت حفاظت کننده یا توانایی یک سیستم برای جذب اختلال و آشفتگی ها یا میزان اختلال و آشفتگی ها که می تواند قبل از اینکه سیستم ساختار خود را تغییر دهد، جذب شود	سیستم بوم شناختی و زیست محیطی	هالینگ Holling، ۱۹۹۵
توانایی ایستادگی در برابر اختلالات و آشفتگی های آتی	سیستم های زیست محیطی	ابل Abel، ۲۰۰۱
سازگاری مثبت در پاسخ به شرایط ناگوار؛ این عدم آسیب پذیری نیست، نه یک ویژگی ذاتی، و نه ایستا و راکد	سیستم بوم شناختی و زیست محیطی	والر Waller، ۲۰۰۱
احتمال انتقال بین دولتها به عنوان عملکرد فعالیت های مصرف و تولید تصمیم گیرندگان	سیستم بوم شناختی و زیست محیطی	بروک Brock، ۲۰۰۲
توانایی یک سیستم تحت فشار برای بهبود و بازگشت به حالت اصلی خود؛ بطور دقیق تر مقدار اختلالی که یک سیستم می تواند جذب و در عین حال در همان حالت یا دامنه جذب باقی بماند و درجه ای که سیستم قادر به خود سازماندهی است	سیستم بوم شناختی و زیست محیطی	کلین Klein، ۲۰۰۳

<p>مقدار تغییر یا اختلال لازم برای تبدیل یک سیستم از یک مجموعه از فرآیندها و ساختارهای تقویت کننده متقابل به مجموعه ای متفاوت از فرآیندها و ساختارها</p>	<p>سیستم بوم شناختی و زیست محیطی</p>	<p>آندریس Anderies، ۲۰۰۴</p>
<p>نگهداری سرمایه طبیعی (به عنوان پایه ای برای عملکرد سیستم های اجتماعی) در بلندمدت</p>	<p>سیستم بوم شناختی و زیست محیطی</p>	<p>آت Ott، ۲۰۰۴</p>
<p>ظرفیت یک سیستم برای جذب اختلال و آشفتگی و سازماندهی مجدد در حالی که تغییر می کند تا عملاً همان عملکرد، ساختار، هویت و بازخورد را حفظ کند</p>	<p>سیستم بوم شناختی و زیست محیطی</p>	<p>واکر Walker، ۲۰۰۴</p>
<p>ظرفیت سیستم های اجتماعی- محیطی مرتبط به منظور جذب اختلالات و بهم ریختگی های عودکننده ... به منظور حفظ ساختارها، عملکردها و بازخوردهای ضروری</p>	<p>سیستم بوم شناختی و زیست محیطی</p>	<p>اجر Adger، ۲۰۰۵</p>
<p>توانایی فرد، گروه و یا سازمانی برای ادامه حیاتش (یا کم و بیش ثابت باقی ماندن) در مواجهه با نوعی رویدادشگفت یا حادثه غیر مترقبه و .... تاب آوری در سیستم هایی که بسیار سازگار هستند (به استراتژی های خاص قفل شده نیستند) و منابع متنوع دارند یافت می شود</p>	<p>سیستم بوم شناختی و زیست محیطی</p>	<p>لانگ استف Longstaff، ۲۰۰۵</p>
<p>ظرفیت یک سیستم برای جذب اختلال یا آشفتگی و سازماندهی مجدد در حالی که تغییر می کند به طوری که هنوز عمدتاً همان عملکرد، ساختار و بازخورد را حفظ می کند و بنابراین دارای هویت مشابه است</p>	<p>سیستم بوم شناختی و زیست محیطی</p>	<p>اتحادیه تاب آوری، ۲۰۰۶</p>
<p>ظرفیت یک سیستم برای تحمل اختلال یا آشفتگی بدون فروپاشی به یک وضعیت کیفی متفاوت که توسط مجموعه ای متفاوت از فرآیندها کنترل می شود</p>	<p>سیستم بوم شناختی و زیست محیطی</p>	<p>اتحادیه تاب آوری، ۲۰۰۹</p>

توانایی جوامع برای مقاومت در برابر شوک های خارجی به زیرساخت های اجتماعی آنها	سیستم بوم شناختی و اجتماعی	اجر Adger، ۲۰۰۰
توانایی ایستادگی (یعنی جذب شوک ها و استرس ها و همچنان حفظ عملکرد جامعه و یکپارچگی سیستم های زیست محیطی) و توانایی سازگاری با تغییر، شرایط پیش بینی نشده و خطرات	سیستم بوم شناختی و اجتماعی	اجر Adger، ۲۰۰۳
ظرفیت انطباق منابع و مهارت های موجود با سیستم ها و شرایط عملیاتی جدید	اجتماعی	کامفورت Comfort، ۱۹۹۹
(توانایی) مقاومت در برابر یک رویداد شدید بدون تحمل زیان های ویرانگر، آسیب، کاهش بهره وری یا کیفیت زندگی بدون کمک زیاد از خارج از جامعه	اجتماعی	میلتی Mileti، ۱۹۹۹
توانایی واحدهای اجتماعی برای کاهش خطرات، شامل اثرات فاجعه زمانی که رخ می دهد، و انجام فعالیت های بهبودی به طوری که آشفستگی اجتماعی را به حداقل برساند و کاهش اثرات زمین لرزه های آینده	اجتماعی	برونو Bruneau، ۲۰۰۳
یک شبکه پایدار از سیستم های فیزیکی و جوامع انسانی قادر به مدیریت رویدادهای شدید؛ در طی فاجعه، هر دو باید قادر به زنده ماندن و عملکرد تحت فشار شدید باشند	اجتماعی	گادزچاک Godschalk، ۲۰۰۳
ظرفیت یک سیستم برای جذب و بازیابی از وقوع یک رویداد خطرناک؛ بازتابی از توانایی جامعه برای مقابله با آن و همچنان مقابله با آن آینده در است	اجتماعی	تیمرمن Timmerman، ۱۹۸۱
ظرفیت رفع خطرات پیش بینی نشده پس از آشکار شدن، دانش بازگشت به وضعیت قبلی	اجتماعی	ویلد اوسکی Wildavasky، ۱۹۹۱
توانایی بهبود یافتن یا به راحتی سازگاردن با بدشانسی و بدبختی یا فشارها و تنشهای مداوم زندگی	اجتماعی	براون Brown، ۱۹۹۶

فرایندی که از طریق آن ساختارهای میانجی (مدارس، گروه های همسالان، خانواده) و کارگزارهای فعال، تأثیر سیستم های سرکوب گرانه را تعدیل می کنند	اجتماعی	سون Sonn، ۱۹۹۸
توانایی بازگشت به حالت اولیه و استفاده از منابع فیزیکی و اقتصادی به طور موثر برای کمک به بهبود پس از قرار گرفتن در معرض خطر	اجتماعی	پاتون Paton، ۲۰۰۱
اقدام عمدی برای افزایش ظرفیت شخصی و جمعی شهروندان و نهادهای آن برای پاسخ و تأثیر بر مسیر اجتماعی و اقتصادی تغییرات	اجتماعی	مرکز پژوهش های اجتماعی، ۲۰۰۰
توانایی پاسخ به بحران ها به گونه ای که پیوندهای اجتماعی، منابع و ظرفیت جامعه برای مقابله را تقویت کند	اجتماعی	چنووت Chenoweth، ۲۰۰۱
توانایی افراد و جوامع برای مقابله با وضعیت فشار طولانی مدت و مداوم؛ توانایی پیدا کردن نقاط قوت و منابع داخلی ناشناخته برای مقابله موثر؛ میزان سازگاری و انعطاف پذیری	اجتماعی	گانور Ganor، ۲۰۰۳
دو نوع تاب آوری اجتماعی: (۱) توانایی سیستم اجتماعی برای تسهیل تلاش های انسانی برای کشف روند تغییرات، کاهش آسیب پذیری ها و تسهیل سازگاری؛ و (۲) ظرفیت یک سیستم [اجتماعی-زیست محیطی] برای حفظ وضعیت های ترجیحی فعالیت اقتصادی	تاب آوری اجتماعی جامعه	کافیناس Kafinas، ۲۰۰۳
تاب آوری شامل (۱) مقدار تغییری است که یک سیستم می تواند تحمل کند و هنوز اساسا همان ساختار، عملکرد، هویت و بازتاب در عملکرد و واکنش در ساختار را حفظ کند، (۲) درجه ای که با آن یک سیستم قادر به خود سازی (و سازماندهی مجدد پس از اختلال و آشفتگی) است و (۳) درجه ای که با آن یک سیستم، ظرفیت یادگیری و سازگاری را آشکار می کند	اجتماعی	کوینلان Quinlan، ۲۰۰۳

توسعه منابع مادی، فیزیکی، اجتماعی-سیاسی، اجتماعی-فرهنگی و روانشناختی که ایمنی ساکنین را موجب می شود و شرایط را آسانتر می سازد	اجتماعی	احمد Ahmed، ۲۰۰۴
احساس افراد درباره توانایی جامعه آنها برای مقابله موفق با خشونت سیاسی مداوم	اجتماعی	کیمهی Kimhi، ۲۰۰۴
ظرفیت ها، مهارت ها و دانش جامعه که به آن اجازه میدهد به طور کامل در بازیابی از بحران ها شرکت کند	اجتماعی	کولز Coles ۲۰۰۴
توانایی یک سیستم برای حفظ عملکرد و ساختار آن در برابر تغییرات داخلی و خارجی و تنزل موقرانه زمانی که باید	اجتماعی	آلن بای Alenby، ۲۰۰۵
زمان بازگشت یا بازیابی یک سیستم اجتماعی-اکولوژیک، تعیین شده توسط (۱) ظرفیت سیستم برای تجدید در یک محیط پویا و (۲) توانایی افراد برای یادگیری و تغییر (که به نوبه خود، بخشی توسط بستر سازمانی برای به اشتراک گذاری دانش، یادگیری و مدیریت، و بخشی از سرمایه اجتماعی در میان مردم تعیین می شود)	اجتماعی	گاندerson Gunderson، ۲۰۰۵
توانایی اعضای جامعه در انجام اقدامات معنادار، عمدی و جمعی برای بهبود تاثیر یک مشکل، از جمله توانایی تفسیر محیط، مداخله و حرکت	اجتماعی	پفرbaum Pfefferbaum، ۲۰۰۵
ظرفیت یک سیستم، جامعه یا انجمن به طور بالقوه در معرض خطر برای انطباق، با مقاومت یا تغییر، برای رسیدن و حفظ سطح قابل قبول عملکرد و ساختار	انجمن اجتماعی	کمیته فرعی در کاهش سوانح، ۲۰۰۵
ظرفیت یک سیستم، جامعه یا انجمن به طور بالقوه در معرض خطر برای انطباق، با مقاومت یا تغییر، برای رسیدن و حفظ سطح قابل قبول عملکرد و ساختار	اجتماعی	UN / ISDR، ۲۰۰۵

توانایی سیستم برای مقاومت در برابر شوک های بازار یا شوکهای زیست محیطی بدون از دست دادن توانایی تخصیص کارآمد منابع	اجتماعی	پرینگز Prrings، ۲۰۰۶
توانایی حفظ ساختارهای مشابه و عملکرد پس از اختلالات و آشفتگی ها برای توسعه مستمر	اجتماعی	لیو Liu، ۲۰۰۷
فرآیند پیوند مجموعه ای از ظرفیت های سازگاری به یک مسیر مثبت از عملکرد و سازگاری پس از آشفتگی و به هم ریختگی	اجتماع خاص	نورس Norris، ۲۰۰۸
تاب آوری (پویا): سرعتی است که یک نهاد یا سیستم از یک شوک شدید برای رسیدن به یک وضعیت مطلوب بهبود می یابد تاب آوری اقتصادی استاتیک: توانایی یک نهاد یا سیستم برای حفظ عملکرد (به عنوان مثال، ادامه تولید) زمانی که شوکه شده است تاب آوری ذاتی: توانایی مقابله با بحران تاب آوری سازگار: توانایی (یک نهاد یا سیستم) در شرایط بحرانی برای حفظ عملکرد بر اساس نوآوری یا تلاش مضاعف	اقتصادی	رز Ross، ۲۰۰۷
فرآیند، ظرفیت یا نتیجه سازگاری موفق، با وجود شرایط چالش برانگیز یا تهدیدکننده فردی	فردی	ماستن Masten، ۱۹۹۰
توانایی سازگاری موفقیت آمیز، عملکرد مثبت و یا شایستگی و قابلیت ... با وجود وضعیتهای پرخطر، فشار جدی یا در نتیجه آسیب طولانی یا شدید	فردی	اگلند Egeland، ۱۹۹۳
سازگاری خوب در شرایط ضعیف؛ یک مسیر بهبودی که پس از یک چالش به عملکرد پایه باز می گردد	فردی	باتلر Butler، ۲۰۰۷

یکی دیگر از روش های طبقه بندی تعاریف، "انطباق در مقابل مقاومت" است. بسیاری از تعاریف، ایده سازگاری در شرایط ناگوار را نشان می دهند. جامعه با تغییر نحوه عملکرد خود یا با استفاده از منابع به شیوه های نوآورانه، با شرایط ناگوار سازگار می شود. دیدگاه مخالف این است که جامعه برای مقابله با تغییرات در مقابل شرایط ناگوار (یا صرف منابع) مقاومت می کند و تاب آوری آن از طریق اینکه چقدر می تواند بدون سقوط و تغییر چشمگیر مقاومت کند نشان داده می شود (مثلا آندریس و آت (Anderies and Ot t)).

یک راه سوم برای طبقه بندی تعاریف، از لحاظ "مسیر" است. بسیاری از تعاریف ناشی از بوم شناختی (پیوستگی تاب آوری) بر روی این متمرکز است که آیا جامعه در شرایط دشوار تغییر می کند یا خیر، و سعی نمی کند ارزیابی کند که آیا تغییر بهبودی است یا نه. این تعاریف به سمت افراط و تفریط رانده شده اند، این تعاریف در اطراف ایده سیاه و سفید جمع شده اند: اگر یک جامعه از شرایط دشوار جان سالم به در برد، انعطاف پذیر است، اگر این طور نیست انعطاف پذیر نیست. از سوی دیگر، بسیاری از تعاریف دیگر مسیر پاسخ جامعه به شرایط دشوار را در نظر می گیرند (به عنوان مثال والر (Waller))، یعنی تاب آوری مستلزم بازتابی قابلیت ها پس از یک بحران است.

تعاریف همچنین می توانند بر اساس "پیش بینی پذیری" طبقه بندی شوند. بعضی از تعاریف به مقایسه میان جامعه ها توجه می کنند (به عنوان مثال، برونئو Bruneau). در واقع، از این نوع تعریف اغلب می توان برای پیش بینی اینکه جامعه چقدر خوب می تواند قابلیت خود را نسبت به دیگران به دست آورد استفاده کرد. تعاریف دیگر برای پیش بینی خیلی مفید نیستند، یا به این دلیل که تاب آوری تنها پس از واقعیت مشاهده می شود (باتلر Butler) و یا به خاطر ماهیت ذاتی تعریف (کیم هی Kimhi).

در نهایت، تعاریف را همچنین می توان با توجه به آنچه که در مورد ماهیت زمانی تاب آوری مطرح می کنند، مقایسه کرد. بعضی از تعاریف، تاب آوری را به عنوان یک ویژگی اورژانسی که تنها در پی بحران ظاهر می شود، می بینند (باتلر Butler). دیگران، عمدتاً کسانی که تاب آوری را به عنوان یک فرآیند پاسخ به شرایط ناگوار می بینند، نیز یک ویژگی پسا بحرانی را به آن نسبت می دهند. این ها مغایر با تعاریفی هستند که تاب آوری را به عنوان یک خصیصه ذاتی و پویای جامعه مورد توجه قرار می دهند، که بستگی به مسیر جامعه دارند، اما می توانند از طریق سازماندهی و برنامه ریزی خوب به طور مستقل تقویت شوند (رزس Ross، مرکز پژوهش های اجتماعی). همانطور که در زیر توضیح داده شده، تعریف CARRI در گروه دوم قرار دارد.

سودمندی تعاریف

انتخاب یکی از این تعاریف فراوان به عنوان "بهترین" دشوار است. هر کدام ارزشمند هستند و منجر به مساعدتهای مثبت در حوزه خود شده اند. بدین ترتیب تعریف انتخابی باید شیوه استفاده از آن را انعکاس دهد. موسسه جامعه و تاب آوری منطقه ای (CARRI) بر افزایش قابلیت تاب آوری جوامع تمرکز دارد. تجربه ی CARRI در جوامع همکار آن (چارلستون از SC؛ گالفپورت از MS؛ و ممفیس از TN) و تحقیقات گسترده ی آن منجر به این نتیجه گیری شده است که تعریف سودمند برای بهبود توانایی یک جامعه برای به دست آوردن دوباره قابلیت بعد از یک فاجعه، باید شامل مفاهیم اصلی زیر باشد:

- تاب آوری یک ویژگی ذاتی و پویا از جامعه است. این بدان معنی است که آن را در طول زندگی اجتماعی وجود دارد. به طور بالقوه می توان آن را مطلق دانست، یا حداقل تغییرات در تاب آوری اجتماعی را می توان تشخیص داد.

- قابلیت انطباق در هسته این ویژگی است. انطباق می تواند در پاسخ به یک بحران یا پیش بینی از آن رخ دهد.

- هر گونه سازگاری باید جامعه را بهبود بخشد، یعنی منجر به نتیجه مثبتی (مسیر مثبت) برای جامعه نسبت به وضعیت آن پس از تجربه شرایط ناگوار شود. این مورد را می توان با در نظر

گرفتن سطح عملکرد جامعه پس از یک بحران، به بهترین وجه تشخیص داد.

- تاب آوری باید به گونه ای تعریف شود که پیش بینی های مفید در مورد توانایی جامعه برای بهبود از شرایط ناگوار را قادر سازد. این امر جوامع را قادر می سازد تا تاب آوری خود را ارزیابی کنند و در صورت لزوم اقدامات لازم را انجام دهند تا آن را بهبود بخشند.

بر این اساس ، CARRI تعریف زیر را برای استفاده آن بسط داده است:

تاب آوری اجتماعی توانایی پیش بینی ریسک، محدود کردن تأثیر و بازگشت سریع به حالت قبل از طریق بقا، انطباق پذیری، تکامل و رشد در برابر تغییر متلاطم و آشفته است.

این تعریف شامل مفاهیم اصلی شناسایی شده در بالا است؛ تاب آوری به عنوان یک ویژگی، با سازگاری در هسته آن. این تعریف مسیر دلخواه را نشان می دهد و می تواند جوامع را قادر سازد تا میزان تاب آوری شان را شناسایی کنند و اقدامات لازم را برای ارتقاء تاب آوری خود انجام دهند. (سازگاری و انطباق پذیری ویژگی اصلی تاب آوری است.)

Reference:

A CARRI Report; 2013

CARRI: Community And Regional Resilience Institute

گردآوری و ترجمه: فاطمه محمدی_مددکار اجتماعی
انتشار یافته در مجموعه تخصصی مددکاری اجتماعی ایرانیان
www.iraniansocialworkers.ir